

KOOLIUUENDUSLANE

EESTI ÕPETAJATE LIIDU PEDAGOOGILISE TOIMKONNA
JUURES OLEVA KOOLIUUENDUSRÜHMA BÜLLETÄÄN

Nr. 10.

7. novembril.

1934.

Tõbesid kooliuuenduslike tööviiside rakendamise alal.

Marta Sakk.

Meenuvad laused Joh. Aaviku „Keelelisest käsiraamatust“ : „Keeleuuendus peab saama sügavasti veendund, ägedaid, otse kirglike pooldajaid ja eestvõitlejaid. Siis ta võidab“.

Sedasama võiks öelda ka kooliuuenduse kohta. Vist on aga tähtis mõlema uuenduse juures rõhutada vähem seda kirglikkust ja rohkem teadlikkust uuenduste rakendamisel, sest muidu võidakse sattuda tõbedesse ja tuua uuenduslike liikumisele rohkem kahju kui kasu.

Möödunud kooliuuendusnädalal mainis hr. Käis ühe kooliuuendustööd pidurdava tegurina muuseas asjaolu, et koolinõunikud küllalt ei erguta õpetajaid uuenduslike tööviiside tarvitamisele, vaid on rahul, kui õpilased aga „teavad“, omistamata suuremat tähelepanu sellele, kuidas need teadmused on omandatud, kuigi tihti õige tööviis on tähtsam kui „paljas“ teadmine, mis võib haihtuda õige ruttu.

Näib aga, et ka koolinõunikud on ses asjas n. ö. kahe tule vahel ja et ei pruugi olla sugugi uuenduste vastane näit. see koolinõunik, kes jutlemisel selle küsimuse üle ütles umbes järgmist:

„Uuenduste nõudmisega ja tungiva soovimisega tuleb mõnel juhul olla kaunis ettevaatlik. Näit. ei suuda mõnikord vanad veneaegsed õpetajad kuidagi „sisse elada“ järsku uuendustele niivõrt, et oleks kasu nende uuenduste rakendamisest selliste õpetajate

tõhe. Nooremad õpetajad kipuvad aga uuendustega mõnikord liialdama ja samuti kasutama neid vääristi.

Näit. olen lugemisõpetusel propageerinud n. n. lugemismasina tarvitamist ja vahest peab lihtsalt imestama selle üle, kuidas neid osatakse tarvitada ka sellistel juhtudel ja seal, kus pole neid sugugi tarvis, vaid kus nende tarvitamine on kasutu ajaraiskamine".

Ka hr. Joh. Käis'il, meie kooliuuendustöö peajuhil, on mitugi korda tarvis olnud sõna võtta kooliuuendusliikude tõbede vältimiseks ning rõhutamiseks, et iga uuenduslik võtte ei sobi igasse õppeainesse, iga le õpetajale ja et igal üksikul juhul teatava võtte rakendamisel tuleb kalkuleerida, kas saab sel teel vähema jõukulutusega suuremaid tulemusi, kas on teatav uuenduslik võtte nii hästi läbi uuritud, et osatakse kasutada seda õieti, liialdustesse langemata jne.

Näib, et sellised „tagasikiskumised“ on niisama vajalikud kooliuuendustöö edule kui propaganda uuenduste hääks, sest nad aitavad vältida uuendustöö naeruvääristamis- ja mahaarvustamisvõimalusi kooliuuenduse vastaste poolt.

Arvan aga, et selliste tõbede avastamisel ja ravimisel võiksid rohkem kui seni kaasa aidata kõik õpetajad, iseäranis kooliuuenduslased, vastastikuse mõttevahetuse ja töönäidete arvustamise kaudu.

Sellepärast esitangi „kooliuuendusrühma“ liigetelt kui ka teistelt ametikaaslastelt nähtud-kuuldud töönäidete põhjal siin mõned nähted, milliseid pean tõbedeks kooliuuendusliikude võtete, iseäranis individuaalse tööviisi rakendamise alal.

1. Liigse kirjutamise tõbi.

See tõbi ilmneb mitme õppeaine käsitlusel. Peatugem kõigepealt emakeele õpetamisel.

Mõningaist õpilaste töönäiteist ja ka möödunud kooliuuendusednädalal väljendatud mõtteist on selgunud, et mitmed emakeeleõpetajad, rakendades individuaalset tööviisi näit. kirjandusõpetuses, lasevad terved pikad teosed nagu „Mahtra sõda“, „Libahunt“, „Vari“ jt. õpilastel läbi töötada õpetaja poolt esitatud kirjalikkude tööjuhataste abil, kusjuures tööjuhatastes antud ülesanded ja küsimused õpilased lahendavad kirjalikult, ainult lõppkokkuvõtte teose kohta tehakse suusõnaliselt ja ühiselt. Sinna maani „nosib“ aga iga õpilane teose kallal peaaegajalikult omaette ja aiva kirjutab — kirjutab iga teose kohta suured paksud mitme-

kümnelehelised raamatud! Sellised raamatud neis leiduva puhta kirja ja joonistustega on ju päris kenad vaadata ja neist võib võtta eeskuju mõnegi leidliku ja õnnestunud võtte tarvitamisel. (Näit. õp. A. Krull'i õpilase töönaites „Mahtra sõda“ omapärane Ed. Vilde elulookaart ja „sõja kaart“, kohtuprotokoll Pearn ja Kaie eksimuse puhul klassis korraldatud kohtuprotsessi kohta jt.), ent üldiselt näib panevat mitme sellise suure teose läbitöötamine kirjalikult sel kujul õpilasile üpris suure kirjutamishulga. Meenutatagu ainult, et VI klassis pääle selle tuleb kirjutada ju veel hulk muid kirjandeid antud, valitavaile ja vabule teemadele, teemade kavastusi, talituskirju, õigekirja harjutusi, etteütlusi, mõningaid kokkuvõtteid meie tähtsamate kirjanikkude elust ja tööst ja tähtsamaist kirjanduslikest vormest, märkmeid loetud raamatute kohta, peale selle on soovitatud veel kirjavahetust oma ja võõraste koolide õpilaste vahel, päevikute kirjutamist jne. Arvestatagu ka sellega, et kirjutada tuleb kaunis palju teisis õppeaineis.

Ülalkirjeldatud viisil käsitletakse teoseid kirjalikult isegi selliseis kooles, kus õpetajal on käes üks klass korraga.

Keegi õpetaja, kes töötab korraga kolme klassiga, ütles aga toimivat nii, et õpilasil ei olevatki vanemais klassis lugemikke kõigil ja teoseid eriraamatuina polevat ka mitte nii mitmes eksemplaris, et saaks käsitleda teatud teost korraga, ja iga õpilane töötavat antud kirjaliku tööjuhatause abil isesuguse teose kallal. Tähendab — töö individualiseerimine on viidud veel kaugemale. Loomulikult on sellisel juhul raske, kui mitte võimatu, isegi ühiselt lõppkokkuvõtte tegemine teose kohta. (A. Ivask 1934. a. „Kasvatuse“ 5. numbris ütleb küll, et selliselt läbitöötatud teose kohta ühistunnis igaüks võib esitada oma kokkuvõtte jutustuse, tsitaadi, dramatiseeringu jm. näol, ent arvan, et sellist ettekannet ei saa võtta mingi kokkuvõttena, sest teised, kel teos tundmata, on sunnitud kuulama passiivselt, ja ühine arutus, iseäranis kui ettekanne haarab ainult osa teosest, võib piirduda peajasjalikult ainult ettekande headuse, selguse jm. arvustamisega, teose sisusse süveneda ei saa.

Seepärast arvan, et sellist moodust maksaks tarvitada ainult lähikeste juttude ja luuletiste ettekandmiseks n. n. ettekandetundidel, milliseid võib vahest korraldada rohkem ettekande harjutamise kui kirjanduslikeste teoseisse süvenemise eesmärgiga).

Kas on aga kirjanduse käsitusel tarvilik ja kasulik töö indi-

vidualiseerimine nii suures ulatuses, kas on tarvis teose käsitus teha nii „paberlikuks“?

Arvan, et ei. Rääkimata õpilaste ja õpetaja ülekoormamisest liigse kirjutamisega ja kirjutatu läbivaatamisega peab mainima, et teose käsitus kaotab palju ka sisuliselt oma väärtusest, nimelt jääb sellise käsitluse juures kasutamata palju võimalusi õpilaste ühiskondliku ning kõlbla kasvatusel alal, samuti on piiratud õpilaste isetegevus. (Viimane väide kõlab otse paradoksina, sest on ju individuaalne tööviis suurim isetegevuse taotleja).

On ju kirjandusõpetus üks neid õppeaineid, mis annab palju võimalusi ühiskondlikuks ja kõlblaks kasvatusel elamuste loomise läbi, ent sellise omaette „nosimise“ juures läheb palju selliseid momente kaduma, sest pikema teose käsitusel on võimatu neid momente kõiki veel leida ja esile tuua lõppkokkuvõttes.

Õpilane võib ju antud tööjuhatusel abil kui hoolikalt tahes süveneda teosesse, aga see pole mõjult ikkagi see, kui ühisel arutelul tõuseb mõni küsimus tulipunkti, kui leitakse erinevaid vaatekohti, püütakse neid kaitsta ning põhjendada ja kui lõppeks õpetaja oma elava sõnaga jäädvustab õpilaste hinge ja mällu selle, mis on väärtuslik, kuid millele õpilased ise ei tulnud.

Pealegi võib tööjuhatusel küsimustele vastates õpilane mõneski kohas vääratada, saada asjast aru hoopis võõriti, ja siis ei jää õpetajal muud teed kui kirjutatu läbilugemise järgi õpilast üksikult juhtida õigele teele. Ühisel arutlusel teevad seda aga enamikel juhtudel teised õpilased. Ühisel mõtetevahetusel tuleb esile ka väga huvitavaid ning elulähedasi lisaprobleeme, millest õpetaja oma tööjuhatusel koostades ei võinud undki näha. Veel rohkem: väga kasulik on õpilaste isetegevust ergutada ja rakendada sel teel, et õpetaja, iseäranis vanemais klassis, ei anna üldse neid ülesandeid, vaid õpilastele tehakse ülesandeks klassis või kodus läbi töötada teatud pala või katke ja ise leida küsimusi ning ülesandeid, milliseid oleks huvitav ja kasulik arutada sel puhul. (Peavad nad ju ka pärast elus oskama kirjandusliku teose lugemise puhul leida probleeme, mille üle maksab mõelda, mida arutada teistega jne.).

Õpilased ei olegi ses asjas nii saamatud kui harilikult arvatakse, ja ilmneb, et sellise mooduse kasutamisel õpilased suudavad leida mõnikord kõik tähtsamad ülesanded ja küsimused ja õpetajal pruugib omalt poolt lõpuks tuua soovikorral veel ainult mõni „pätkel“.

Olgu toodud mõni näide selle kohta, milliseid elulähedasi probleeme õpilased võivad üles tõsta mõne teose käsitluse puhul, kui neile on antud seks võimalus.

Möödunud talvel, kui oli VI kl. käsitlusel teosest „Vari“ 10. ja 11. peatükk, oli antud õpilasile iseseisvaks ülesandeks teha kava (4-kuni 5-punktiline) selle kohta, millises järjekorras arutada küsimusi neist peatükkest, ühtlasi aga märkida iga kavapunkti juurde vähimalt üks ülesanne või küsimus, mida võiks klassis arutada ja lahendada.

10. peatükis on juttu sellest, kuidas Villu õpib ise edasi mõisa-noorhäralt saadud raamatute abil ja noorhärara juhatusel. Selle kavapunkti juures esitati õpilastelt ülesanne: Võrdleme selleaegseid edasiõppimis- ja endaarendamisvõimalusi meieaegsetega.

VI klassis on väga tähtis äratada huvi õpilasis endaarendamiseks ka väljaspool kooli ja anda teadmisi algkooli lõpetajaile edasiõppimisvõimaluste kohta koolide kui ka vabaharidustöö kaudu. Seepärast oli mu töökavas märgitud see küsimus n. n. kõneharjutusteemana. (Kõneharjutustundide korraldamise kohta vt. lähemalt „Uusi teid algõpetuses“ IV, lk. 32). Oli väga teretulnud aga see küsimus õpilaste endi poolt. Leidsime ka, et küsimus on liiga laialdane ja et meieaegsesse võimalusisse süvenemine on nii tähtis, et väärib uurimist ja käsitlust eraldi. Määrasime järgmiseks laupäevaks kõneharjutustundi selle küsimuse kohta. Oli ka asja ilmunud „Elava Teaduse“ sarjast „Enesearendus ja edasiõppimine“ ja hankisime raamatukogust ja tuttavalt mõned eksemplari seda teost, et asjast huvitatuil oleks enne laupäeva võimalik tutvuda ka ses raamatus esitatud mõtetega. Ja tõesti, laupäeval kujunesid ettekanded, arutlused ja läbirääkimised küllaltki asjalikuks ja jäi mulje, et tund täitis oma otstarbe päris hästi.

V klassis Anna Haava „Koolist“ käsitluse puhul esitati jälle küsimus, miks sellal n. n. „saksa koolis“, kus muidu õpiti alles AB-d, õpiti nii mitut võõrkeelt, ja siis tekkis elav sõnalahing võõrkeelte küsimuse kohta üldse. See küsimus oli sellal väga suurel sõelumisel ajakirjanduses, seltskonnas ja muidugi ka õpilaste kodudes, nii et ka lapsed olid nakatatud suurest keeltepalavikust, ja oli päris teretulnud võimalus asjalike mõtetevahetuse kaudu seda palavikku pisut jahutada. Kui aga õpetaja oleks pannud sellised küsimused nende palade puhul oma koostatud tööjuhatusisse, poleks asjal olnud pooltki seda „mõnu“ ja need küsimused oleks paistnud karvupidi ligikistuna. (Järgneb).

Kilde tegelikust tööst.

V. Ordlik.

1. Lastel kõigil on enamvähem hää mehaaniline mälu. Seetõttu ka on arusaadav, et I klassi lühikesed lugemispalad enne jäävad pähe, kui neid lugeda mõistetakse. Sageli veel kodus soodustatakse seda õppimisega, kus ema ütleb ees ja laps kordab, ilma et ta ise murrakski pääd tähekõladest sõna koostamisega.

Sellised õpilased „loevad“ sorinal. Kui kontrolliks näidata mõni üksik sõna, siis selle arvab (mitte ei loe) kauguse ja ridade järgi tavaliselt ikka õieti.

Sarnane õppimine takistab lugemisoskuse arengut. Selle vältimiseks võib tarvitada järgmist võtet: Lastakse õpilasel lugeda üksikuid sõnu, mis esinevad küll koduõpitud palas, kuid mitte lugemikust, vaid kas tahvililt või lehekeselt, kuhu need ennem juba kirjutatud. Õpetajal on kohe näha, kuidas on lugema õpitud ja õpilased, teades võtet, asuvad iseseisvamale lugemisele.

Muidugi kõige selle juures terve pala lugemine lugemikust jääb ikka alles.

2. Ilmavaatlustabelid omavad palju suuremat väärtust, kui nad on mitmeaastased, sest siis tuleb neile juurde võrdlusmoment.

Seda viia läbi on kerge. Temperatuuri ja õhurõhu kõveraid mahub ühele tabelile õige mitu. Üksteisest eraldamiseks tuleb võtta iga aasta isevärv. Pilvituse, tuule ja sademete märkimiseks aga tuleb märkida iga aasta eraldatuna üksteise alla. Nende pinnatarvitus on niivõrd väike, et tehnilises läbiviimises raskusi ei tule.

Päale selle kõik see veidi vähendab ka õpetaja töökoormat ja eks seegi ole kasulik.

3. Kaunististeta seinatabel on nagu pilt raamita. Kaunistamisvõtteid on väga palju. Esitan siinjuures veel ühe, mis sobib hästi sügistele seinatabelitele, andes neile vastava sügismeeleolu.

Võte iseenesest on lihtis: trükkimine puulehtega. Seks pulverisaatoriga udustame värviveega lehe üle ja surume ta paberile. Jääb värviline lehe jälg. Võttes mitmesuguseid värve, võime kombineerida lõpmatult toredaid kaunistusi. Värvivee valmistamiseks sobivad hästi riidevärvid.

Õpilased saavad selle töövõttega hästi hakkama.

Sooviavaldus „Kooliuendusrühma“ ilgetele.

M. Sakk.

Kindlasti on huvitav ja kasulik töönaidete vahetamine „Kooliuendusrühma“ liigete vahel, iseäranis sel juhul, kui need töönaited moodustavad n. õ. praktilise lisa ja täienduse „Kooliuendustlase“ ja „Kasvatuse“ kooliuendustnurga kaudu toimuvale mõtete ja kogemuste vahetamisele.

Veelgi suureneks see kasu aga siis, kui iga õpetaja, kes on tutvunud teatud töönaitega, kirjutaks üles mõtted, mis tekkisid tal töönaitega tutvudes, kirjutaks väikse arvustuse oma kolleegi või selle õpilaste töönaite kohta, lisades juurde, milles tema töövõtted sel alal erinevad. Kui niiviisi peaks tekkima mõni vaieldav ja raskesti lahendatav küsimus, usun, et töönaidete vahetaja ja „Kooliuendustlase“ toimetaja hr. Käis ei keeldu ütlema oma lõppsõna selliseis küsimusis.

Sellised arvustused võiks lisada töönaidete juurde, tähtsamad võiks ilmuda isegi „Kooliuendustlase“ veergudel. Nii jõuaksid nad ka töönaite esitanud õpetaja kätte, kes, usun, suure huviga loeks neid mõtteavaldusi ja võib-olla mõneski küsimuses võtaks oma seisukohad ümberhindamisele ja toimiks tulevikus vast pisut teisiti.

Selleks aga, et töönaitega tutvujad saaksid täieliku pildi töönaidest ja võiksid seda arvustada asjalikult, peaks töönaite saatja saatma iga töönaite juures kirjelduse, kuidas just see töö on sooritatud, sest mõnigi kord, iseäranis, kui tegemist on õpilaste töönaidetega, on väga raske välja lugeda mõningaid tähtsaid üksik- ja pisiasju töö saamisprotsessist.

Teen algust sellise mõttevahetusega ja lisan ühes selle sooviavaldusega läkitatud töönaitele juurde lühikese kirjelduse lehel, mis asub iga töönaite juures. Ühtlasi esitan ka mõned mõtteavaldused, mis on tekkinud kolleegide töönaidetega tutvumise puhul. (vt. lk. 1 jj.).

Järeldamärgus. Mõtete vahetus töönaidetega tutvumisel on kõigiti soovitav, et kooliuendustööd õiges sihis arendada. Asjalikku arvustust ei tule mitte karta, vaid tervitada. Omalt poolt tahaksin algatusele kaasa aidata ja hoolitseda selle eest, et kõik toimuks täielise asjalikkuse piirides ja et arvustus kellelegi ei tooks pahandust. „Kooliuendustlase“ veergudel võiksid käsitlust leida tähtsamad küsimused ja muidugi üldisel kujul, ilma isikliku värvinguta. See kõik oleks meie ühisele asjale ainult kasulik.

Joh. Käis.

Küsimuste nurk.

Kas on metoodiliselt õige pärast suurte tähtede trükkimist-maalimist lasta samal viisil ka väikese tähti trükikujul maalida? (Olen näinud koguni selliseid trükitud harjutusvihke.)

Raske oleks põhjendada niisugust kirjutamisõpetuse käiku. Suurte tähtede trükkimine-maalimine on kirjutamise eelharjutusena vajalik ja tähtis esiteks seepärast, et see võimaldab suuremaid käeliigutusi, mis algajale väga tähtis, ja teiseks seepärast, et lugemisõpetus normaalselt ainult suurte tähtedega algab. Kui kõik tähed on õpilasele tuttavad, jätkub lugemisõpetus ikka veel suurte tähtedega trükitud tekstil, kuna kirjutusõpetuses on soovitatav minna kohe üle kirjatähtedele, mis oleks ettevalmistuseks ka väikeste trükitähtede tundmaõppimisele (mitte ümberpöörduvalt — väikesilt trükitähtedelt kirjatähtedele). Suuri tähti (sõna alguses) kirjutatakse samal ajal ikka trükikujul ja seda võib jätkata kogu 1. õppeaasta jooksul: täiskasvanudki kirjutavad sageli suuri tähti trükikujulistena (ametlikes dokumentides, näiteks, isikutunnistustes on koguni nõutav nimede kirjutamine suurte trükitähtedega). Väikeste tähtede „trükkimist“ elus ei esine (plakatkirja arvestada ei tule), kirjutusõpetuses aga oleks see lausa segav, sest et mõned väikesed trükitähed omavad hoopis teistsugust kuju, kui kirjatähed (näiteks a, ä, r, g). Seepärast ei ole soovitatav küsimuses tähendatud kirjutamisõpetuse võtte. (Vt. ka „Uusi teid algõpetuses“ II, lk. 50 jj.)

Uusi õpilastööde näiteid.

(Vt. „Kooliuuenduslane“ № 1, 3 ja 4.)

1. Pisibrošüüre, 2. õppeaasta (Obinitša algk., õp. B. Rea).
2. Eestlased muistsel ajal, album (Adiste algkool, õp. A. Ivask).
3. Päevikud, 5. ja 6. õppeaasta (Kiltsi algk., õp. M. Sakk).
4. „Minu jutte“, brošüür (sama algk.).
5. Brošüürtõid füüsikas, 6. õppeaasta (Türi algk., õp. H. Stamm).

Tutvumistingimused on endised: töönaidete saajal tuleb tasuta postikulud. Kasutamisaeg — 2 nädalat.

Toimetusele. Ruumipuudusel jäi sellest numbrist välja kirjutis „Rohkem eluligidust õppetöösse“. Ilmub järgmises numbris, mis tuleb 12-leheküljelisena.

Toimetuse aadress: Tartu, Tähe, 77—3.

Vastutav ja tegevtoimetaja Joh. Käis.

Valjaandja „Töökool“, Tallinn, V. Roosikrantsi, 3.